

SAVAŞI BAŞLATAN ŞOFÖR

Seren Özcan *

Arşidükün Otomobili Yanlış Yola Girince...

1914, Saraybosna

Yirmi yıl süren düşüşün ardından, İngiltere, Prusya, Avusturya, Rusya ve yeniden monarşiye dönen Fransa imparatorları yeni bir gücün yükselişine hiç de sıcak bakmıyorlardı. Fakat belki de 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında bu devletler arasındaki anlaşma çabaları hiç de akıllıca değildi. Habsburg veliahdının Saraybosna ziyareti göz önüne alındığında, felaketin ayak seslerini duymak hiç de zor değildi,

Napolyon savaşlarından sonra 1815'te Viyana'da toplanan büyük devletler, "güçler dengesi" kavramını ortaya attılar. Sürekli ittifaklar önlenmeliydi. En iyi olan ise pragmatik bir yaklaşım ile güçleri dengelemektir. Tek bir devletin süper güç olmasına karşı güç birliğine gidilmesi kararlaştırıldı. Bundan sonraki seksen yıl boyunca savaşlar oldu.

Fransa ve İngiltere'yi Rusya ile karşı karşıya getiren Kırım sorunu, Fransa ve Avusturya arasındaki 1859 sorunu, 1860'lardaki Almanya'nın birleşme ve devletleşme savaşları... Bu sorunların hiçbiri Viyana'daki kararları doğrulayıcı olarak evrensel bir soruna dönüşmedi.

Bu dengeleri ilk bozan olaylar 1870-1871 Fransa-Prusya savaşı ile başlayan Almanya'daki birleşme savaşları oldu. Napolyon savaşlarından utanç verici yenilgilerle ayrılan Prusya, kuzey Almanya'daki küçük ve ayrı devletleri birleştirip, Prusya krallığına bağlı tek bir devlet haline getirmeyi planladı. Bu plan son derece zekice yola koyuldu. Planı uygulayan, belki de Avrupa'nın 19. yüzyıldaki en büyük devlet adamı ve modern Alman devletinin kurucusu olan Otto von Bismarck idi.

Bu yeni devletin ortaya çıkışı Fransa'ya pahalıya mal oldu. 1870-1871 savaşlarında Alsas ve Loren'i yeni devlete kaptırdılar. Bismarck diplomatik açıdan zor bir dönemece girmişti. Viyana Konferansında ortaya çıkan prensipleri tamamıyla benimsiyordu. Fakat hiçbir zaman Fransa ile dengeli ve eşitlikçi bir ilişki içinde olamayacağını farkındaydı. Fransa ilk fırsatta kaybettiği toprakları geri almak isteyecek ve yeni kurulan Almanya'yı Ren nehrinin doğusuna geri püskürtmeye çalışacaktı. Bunu yaparken de dünya barışı için ne denli büyük bir tehdit oluşturduğunu düşünmeyecekti bile. Bu değerlendirmeler ışığında Bismarck dış politikada üç prensip oluşturdu.

Birincisi, hiçbir zaman Rusya ile karşı karşıya gelmemektir. 1750'lerde Prusya, Rusya ve Fransa'yı karşısına aldığı anda, bütün ülke yerle bir olmuştu. İkinci prensip ise, her ne kadar Germen asıllı bir ülke de olsa, Avusturya ile çok yakın ilişkiye girmemektir. Çünkü Avusturya ve Rusya Balkanlarda her zaman düşman olmuşlardır. Ayrıca Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun içinde yaşayan değişik ırktan birçok topluluk birbirine düşmek üzereydi.

* Trakya üniversitesi Uluslararası ilişkiler bölümü 2.sınıf öğrencisi

Son prensip ise İngiltere ile iyi geçinmekti. İngiltere ile hep ticari alanlarda ortak olmuşlardı. Aynı zamanda ortak kültüre sahiplerdi. Fransa'ya karşı duruşları da benzeşiyordu. Viyana Konferansı denizlerdeki hakimiyeti İngilizlere vermişti ama tüm ülkelere de denizlere açılma konusunda hiçbir sınırlama getirmemişti. Bu sebeple, İngiltere ile zıtlaşmak hiç de akıllıca görünmüyordu.

Bu şekilde yirmi yıl geçti. Alman donanması küçük kalmayı sürdürdü, sadece kıyıları koruyabilecek güçteydi. Rusya ile karşılıklı yardım anlaşmasına varıldı. Buna göre iki ülke endüstrileşmek ve dost kalmak için birbirine yardım edecekti. Avusturya ile de mesafeli bir ilişki korundu. Bu dengeler II. Wilhelm'in Prusya tahtına çıkışıyla birlikte sona erdi.

Wilhelm dış politikada prensipleri olan biriydi. Fakat çevresindekiler genç Almanlardan oluşan yeni bir nesildi. Çevresindekilerin düşünceleri milliyetçilik ve "ırksal kıskançlık" üzerinde şekillenmekteydi. Almanya'nın "güneşe çıkması"nın zamanının artık geldiğini düşündüler. 18. ve 19. yüzyıllarda İngiltere, Fransa, Belçika ve Hollanda tüm Batı Avrupa'dan daha fazla toprak kazanmıştı. Almanya ulusal gururu gereği kendi payına düşeni almak istiyordu.

Rusya ve Avusturya ile ilgili tutumları değişti. Rusya bir devdi ve daha da büyümesi için bu ülkeye yardım göndermenin anlamı yoktu. Öte yanda Avusturya vardı. Ulusal kimlikler sebebiyle Avusturya'da 19. yüzyılda karışıklıklar baş göstermişti. Avusturyalılar Almanların gerçek kardeşleri idiler. Öyle ki Fransa'ya karşı işbirliğine gitmek durumunda kalmak küçük düşürücüydü.

Wilhelm zamanın geldiğini düşündü ve tahta geçer geçmez yola koyuldu. Birkaç sene içinde yaşlı Bismarck aradan çekildi. Rusya ile olan yardım anlaşması yürürlükten kaldırıldı. Alman donanmasının yeniden yapılanma programı başlatıldı. Afrika'daki bazı bölgelerde ve Pasifik'teki bazı adalarda kolonileşme çabalarına girildi. Avusturya ile daha yakın bir ilişkiye geçildi. Wilhelm'in yaptıkları milliyetçi Almanlar arasında da heyecanla karşılandı ve desteklendi.

1907'de Wilhelm, Rusya'yı, Avusturya'nın Bosna'yı almasına ve Balkanlardaki ilerlemesine karşı gelmekle eleştirdi. İstanbul'u ele geçirmeye uğraştığı için de Rusları yerden yere vurdu. Tüm okyanuslarda bayrağını dalgalandırmak ve İngiltere ile başa baş hale gelmek için donanmayı güçlendirmeye devam etti. 1905'te İngiliz donanması Fransa ile olabilecek bir savaşı düşünmekten vazgeçerek Kuzey Denizi'ne yöneldi ve orada Almanya'ya karşı bir tatbikata girişti. Fakat Almanlar gidişattan ve donanmalarının güçlenmesinden son derece memnundular.

1910'da sömürgeler kurdular. Mevcut dengeleri bozmaktan hiç çekinmediler. Fransa otuz yıl önce kaybettiği yerler yüzünden intikam hırsıyla Rusya ile gizli anlaşmalar yaptı. Rusya da Sırbistan ile pakt kurdu. Almanya gizlice Avusturya'ya "istediğin gibi hareket et ve ilerle, daima arkanda bizi bulacaksın" mesajı gönderdi. İngilizler, Hollanda ve Belçika ile ortak hareket edeceklerini, Kuzey Denizi'nin güneyindeki sahillere inmeyi deneyecek her gücün karşılarında kendilerini bulacağını deklare ettiler.

Japonya bile sahneye çıktı, İngilizlerle ortak pakta girdi ve Pasifik'teki İngiliz çıkarlarını koruyacağını açıkladı. Bundan sonra beklenen tek şey, bir sömürgeyi düşürme girişimiydi.

Bu şekilde 1914 Saraybosna ziyaretine gelindi. Bu ziyaretin arkasındaki mantık hiçbir zaman bilinemedi. Yedi yıl öncesinde Avusturya, Bosna ve Hersek'i Osmanlı İmparatorluğundan savaşmaksızın almıştı. Bu bölgede, günümüzde de olduğu gibi, birçok etnik grup yaşamaktaydı: Sırlar, Hırvatlar, Slovenler, Arnavutlar ve Bosnalı Müslümanlar. Küçük Sırp ülkesi doğudaki komşularıydı. Eski Osmanlı sisteminden çıkan Sırlar, bağımsızlık kazandılar ve Ortodoks-Slav dostları Prusya'dan destek istediler. Rusya zaten Avusturya'nın yayılmasına karşı Sırları kullanmaya dünden razıydı.

Sırbistan'da da değişiklikler göze çarpıyordu. Kendi içlerindeki radikal gruplar, ("Karakol Hareketi" gibi) Balkanları yöneten hanedanın eskiden beri Sırlardan geldiğine inanıyorlardı. Bu duruma rağmen, Avusturyalılar bu küçük Sırp ülkesini ele geçirmeye karar verdiler. Bunu kendi içlerindeki etnik farklılıklara aldırmadan gerçekleştirme yoluna gittiler. Ordularında bile birkaç değişik dil ve diyalekt konuşuluyordu ve şimdi buna yeni bir karışıklığı katma yolundaydılar.

Eski imparator, Franz Josef yarım yüzyıldan daha fazla süredir tahtını koruyordu. Artık dokunulmazlık kazanmış bile sayılabilirdi. Kıvılcımı ateşleyen ise onun varisi Arşidük Ferdinand oldu. Ferdinand, Saraybosna'yı ziyaret etmeyi planlamıştı.

Ülkenin istihbarat birimleri Bosna'daki Sırp terörist grupların bir suikast hazırlığı içinde olabileceğine dair duyular almışlardı. Fakat bir şekilde bu duyulardan Ferdinand'ın hiç haberi olmadı. Bazıları Ferdinand'ın uyarılmamasının nedenini ona yapılacak bir suikast sonucu Sırlara savaş açabilmenin mazereti olarak gösterirler.

Saraybosna'ya trenle gelen Ferdinand ve eşi, üstü açık bir arabayla şehir merkezine doğru yola çıktılar. Karakol hareketine mensup teröristler gerçekten de pusu kurmuşlardı. Arabanın izleyeceği yolun haritasını elde etmişler ve aralarında işbölümü yapmışlardı. Her grup görev yapacağı yerde konuşlanmıştı. Konvoy şehir merkezine yaklaştığında, içlerinden biri bombanın pimini çekti ve konvoya doğru fırlattı... fakat yanlış arabaya.

Bomba patladı, konvoydakilerden bazıları ile kimi gözlemciler yaralandılar. Ferdinand turun devam etmesi için ısrar etti. Konvoy şehir merkezine girdiğinde, teröristlerden biri, Princeps, yanlış bir yerde beklemekteydi, çünkü kendisine yanlış bilgi vermişlerdi. Boş bir caddenin köşesinde bekliyordu, bu caddeye konvoyun uğraması planlanmamıştı bile.

Ferdinand şehir meydanında konuşma yaptı, halkı selamladı ve programını tamamladı. Ferdinand'ın şoförü yolu karıştırdı ve yanlış bir sokağa girdi. Hatasını anlayınca bir an için durdu ve geri dönmeye karar verdi. Princeps kurbanının birkaç metre ilerisinde olduğunu gördü. Silahını Ferdinand ve eşinin üzerine doğrulttu ve tüm mermileri boşalttı. Ve böylece yirmi yıllık bekleyiş çatışmaya dönüşmüştü. Avusturya, Sırbistan'a savaş açmak için artık mazerete sahipti. Planlı olup olmadığı hiçbir zaman bilinmeyecek olsa da, Ferdinand suikastın ardından ülkesine götürüldü ve üçüncü sınıf bir cenaze töreniyle gömüldü. Savaşın başlatılması için feda edilmiş biri gibiydi.

Sırbistan, Rusya'dan Pan-Slav dayanışması adına destek istedi. Rusya işe karıştı ve Avusturya, Almanların "arkadayız" mesajını hatırlatarak yardım istedi. Almanya işe karıştı ve Rusların geri çekilmesi için müdahale etti. Wilhelm, Ruslardan para musluklarını kesince Fransızlar derhal Ruslarla ittifak içine girmişlerdi.

Almanya, Fransa'nın Rusya ile birlikte hareket edeceğini bildiğinden Fransa'ya saldırdı. Bunun için de Belçika'dan geçmek zorundaydı, ama böylece İngilizlerin de savaşa

girmesine neden oluyordu. Sađduyu sahibi tek ülke, en azından bir süre için, İtalya'ydı. Avusturya ile ittifakı vardı ve bir yıl sonra savaşa katıldı. Yirminci yüzyılın başında dış politikadaki yüksek ideal ve arzular, onlarca milyon insanın hayatına mal olurken, Avusturya, Rusya ve Almanya gibi devlerin křne, komünizm, faşizm, II. Dünya Savaşı, Sođuk Savaş ve nükleer silahlanma yansına zemin hazırladı.